

GADZINA (48) *sb f*

gadzina (48), [**hadyna**].

ga- (44), gǫ- (1); ga-: gǫ- *BudBib* (3 : 1); *końcowe a jasne (w tym 2 r. błędne znakowanie)*.

sg *N* gadzina (9). ◇ *G* gadziny (8). ◇ *D* gadzinie (1). ◇ *A* gadzinę (4). ◇ *I* gadziną (5). ◇ *pl N* gadziny (7). ◇ *G* gadzin (4). ◇ *D* gadzinám (3). ◇ *A* gadziny (1). ◇ *I* gadzinami (2). ◇ *L* gadzinach (1).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI (dwa z tych samych przykładów) – XVIII w.

*Stworzenie z gromady zmiennoocieplnych kręgowców (Reptile); także wszelkie stworzenie budzące wstręt; repens animans, reptile, serpentina saecula ferarum (pl) Cn (48) : Lew gdy żabę rzegocąc słyżał/ Wielkim ią zwierzęciem mnimał: [...] Aże wżrzał żabę łążąc. [...] Rozdeptał ią fwoią nogą. Rzekąc/ niebędziefz wołáá/ Drugich głósem omyláá: Boś ty gádziná plugáwa/ Choć niemałz vft barzo żwáwa. *BierEz* K3v; *FalZioł* II 8a; *HistAl* H7v, M2; Y kto fie zlutuie nád záklináčzem ktorego wąż viadł/ y nád wżyftkimi ktorzy fie przyblížáią ku gádzinám [*bestiis*] okrutnym? *Leop Eccli* 12/13; PAnnę námáłowáli/ w przygodney ofobie/ Oná siedzi w ogrodku/ wianki łobie wiye. A gádziná fie pod nią/ łzpetna w trawie zwiá *RejZwierz* 115v, 115v; Ziemiá niech zrodzi ftworzenie żywe wedle rodzáiu łwego/ bydłá y gádziny/ także zwierzę ziemłkie/ kázde wedle rodzáiu łwego. *BibRadz Gen* 1/24; To co fie theż po brzuchu włoczy máiąc cztery ábo więcey nog między gádzinám/ ktore fie włoczy po ziemi/ tych wy ieść nie będącie/ bo łá obrzydłe. Sámi fie też nie chćieyćie pyłkác zadną gádziná/ ábyćie fie przez nią nie zmázáli y łplugáwili. *BibRadz Lev* 11/42—43, *Lev* 11/41, 44, *Ez* 38/20, *Hab* 1/14, 4. *Esdr* 6/53; Niehcemli áby Mądrzy nas k wężom równáli/ Ktorzy o niewdżęcznikoch [!] ty piłmá podáli/ Zeć ty gádziny iad łwoy ktorým zaráżáią/ W łobie proć obráženia zówżdy włtrzymawáią. *HistLan* F4; *BudBib Gen* 6/7, *Lev* 22/5, *A. Esdr* 6/53; Oto nie tyłko [!] rzeczy te/ z łtrony łudzi miáły mieć w łobie/ znáčzną odmiáne/ ále fie też odmiáná tá/ y w zwierzętach/ beftijach/ y gádzinách pokázác miáłá *CzechRozm* 113v, 242 [2 r.]; Inych popalono/ drudzy potonęli/ Od łkálania gádzin infyzy poginęli. *WisznTr* 33; *WujNT* 436 *marg*, *Act* 11/6, s. 508 *marg*, *Rom* 1/23, *Iac* 3/7, *Zzzzz*4v; Y mści fie vmieráiąc nád hániebnym Smokiem: Ktorego tám Elephánt roztłoczy łwym bokiem. Pátrzayże iefli Fixel Zyd/ lichwiarz ofobny/ Tey gádzinie łtrázłiwey nie włásnie podobny? *KlonWor* 75. [A nath tho yeszcze dlya wyelkoszczy hądyn [*propter nimiam serpentium multitudinem*] ktore bylo wthey zemy/ szawszdy mvszyly chodzycz wszbrogy *HistAl* 1510 308.]*

W charakterystycznych połączeniach: gadzina bezrozumna, dziwna, okrutna, plugawa, płazająca się po ziemi (2), straszliwa, szpetna.

*Zwrot: »jak gadziną brzydzić się« (1): Brzydki człek pyłzny: bo fie takim hydzi Pán Bog: y człowiek, iák gádziná brzydzi. *KlonKr* 3.*

*Wyrażenia: »jadowita gadzina« (1): Y owłzem y łámá ziemiá ábo kámyczki z oney wyłpy przez załługę Páwłá S. Ią pewnym lekárftwem ná iádowitych gádzin wkláżenie. *WujNT* 508.*

*»gadzina ziemská = *serpens terrae Vulg* (1): w ktorým [*naczyniu*] były wżyftkie czworonogie zwierzęta y gádziny ziemłkie *WujNT Act* 10/12.*

Przen (2) :

a) Diabeł; tu o kacerzu (1) :

Wyrażenie: »piekielna gadzina« (1): daná nam iest od Bogá Moc/ ábyłmy was ftárégo wężá plemię/ y piekielną gádzinę/ nogámi fwymi/ to iest/ prawdą Bożą/ y łczyrą wiarą powłzechną náfzą/ deptáli/ niłczyli/ itéz martwili. *OrzQuin* L4v.

b) Człowiek o odrażającym charakterze (1) : Ták Iuwánt niepocźciwy tyie cudzą łzkodą; [...] Tá gádziná cudzy dom/ będzie tępic wicznie: Będzie włafne potomki zdradzála bełpiecznie. *KlonWor* 62.

a. Coll. (13) : A rzekłzy tho [...] poczał walczyć s łmoki y z wężmi [...] Co widząc rycerze iego byli w tim pofileni/ a wziąwłzy ná fię zbroie pocźli ie mężnie zbiyác/ od ktorey gadziny dwádzieciá Ricerzow y trzydzieci flúжебnych poginęło. *HistAl* H6v; Alexander [...] wftydził fie ich y brzydził fie imi/ ábowie^m iedli włzelki rodzaj gádziny nieczyłtey y łmrodliwey/ to iest pły/ myłzy/ wężę/ zdechlinę/ y włzelki płod który fie ielcze nie dobrze wcielił *HistAl* M3; *KrowObr* 111; *BiałKaz* Hv; *CzechRozm* 114v; *SkarŻyw* 57; *KlonKr* B2v; *KmitaSpit* A3v. Vcz fię od wężow/ ktorzy w kráiu głodnym/ Czuiąc o wylpie y o brzegu płodnym/ Wnet łamodźielną komięgę robotą/ Z fiebie vplotą/ [...] Ná dobrą pałzą gdzie lepłza dziedźiná/ Płynie gádziná. *KlonFlis* E2v.

W charakterystycznych połączeniach: gadzina nieczysta, smrodliwa.

Wyrażenia: »gadzina jadowita« [szyk 1 : 1] (2): A gdyby ktho wfułzywłzy iego [osła] płucze kurzył po domowi/ na węgle łypiac/ tedy włzytki wężę y gadzinę iadowitą wypędzi. *FalZioł* IV 4d; *WujNT* 130.

»gadzina ziemna« = *bestiae terrae Vulg, PolAnt* (2): Y rzekł zaś Bog. Niechay wywiedzye ziemiá dułze żywiące w národzie łwoim/ bydło/ czołgáiące fie robáčthwo/ y Bełtyie/ to iest gádzinę ziemną według ołob łwoich[*iumenta et reptilia et bestias terrae secundum species suas*] *Leop Gen* 1/24; *BudBib Gen* 6/20.

Cf **GAD**

MM